

NARKOTIKALIGOR

Material ur rapporten

»Den grova narkotikabrottsligheten i Stockholm«

AV INGEMAR REXED OCH MARIE SESSER

1978 inledde Stockholms kommun ett utredningsarbete om bl a ekonomisk brottslighet. Inom den ramen fanns ett delprogram som behandlade narkotikafrågor och där tre rapporter publicerats:

- Narkotikamarknad och förmögenhetsbrott av Leif Lenke (1979)
- Narkotikamarknad och ekonomisk kriminalitet av Hans Enroth och Leif Lenke (1980)
- Den grova narkotikabrottsligheten i Stockholm — data från rättsväsendet av Ingemar Rexed och Marie Sesser (1980).

Den sistnämnda rapporten belyste situationen genom data från domar, akter, intervjuer m m. Stockholm är ingen ö — vi försökte därför ge en omgivande beskrivning av situationen, internationellt och nationellt. Vi gjorde statistiska genomgångar. — De utvisade bl a

- att kvinnornas andel av den registrerade brottsligheten var oväntat låg (jämfört med vad vi vet från surveyundersökningar om kvinnors missbruk)
- att narkotikabrottsligheten var en ungdomsbrottslighet
- att den grävsta brottsligheten i betydande utsträckning begicks av invandrare, turister och utländska narkotikalevantörer.

Det finns åtskilliga föreställningar om narkotikamarknaden, om dess omfattning, organisation och konsekvenser. För att få en mer illustrativ bild än vad tabellerna gav, gjorde vi en genomgång av de allvarligaste domarna 1976—1980. Utifrån fallbeskrivningar gav vi en serie bilder av narkotikahandlingen. En delaspekt är frågan om narkotikaligor. Vi återger här det avsnittet ur rapporten, jämte ett parti ur det därefter följande avsnittet. Till slut följer en antydning om det åtgärdsförslag som vi i denna rapport gav till kommunens utredning.

Massmedia rapporterar ofta att en ny »narkotikaliga« har sprängts, beslag har gjorts och medlemmarna har gripits.

Vad avser man då med beteckningen narkotikaliga?

Som utgångspunkt för vår diskussion redogör vi för två exempel på narkotikahandel.

En heroinliga 1978

A var en grekisk invandrare. Han hade en spelklubb i Stockholm. Där sålde han också vin och sprit till sina landsmän. A smugglade också narkotika eller lät smuggla. En av hans kunder, B, var återförsäljare av heroin. B var själv heroinmissbrukare och dog 28 mars 1977.

En av B:s underförsäljare, C, kontaktades då av A och fick löfte om att inta B:s tomma plas. C hade missbrukat heroin sedan 1974. Hans dagskonsumtion hade varit ungefär en kapsel om 0,2 gram. Han var dömd två gånger för grov stöld och rån, när han skaffade kontanter till sitt missbruk. När nu C kom ett steg högre i heroinets marknadshierarki blev hans pris 600 kr/gr. Nu kunde han också förutom inkomster till eget missbruk få en viss förtjänst. Han kunde planera in ett påslag på 350 kr per gram.

C hade nyss blivit villkorligt frigiven från sitt fängelsestraff. I och med att han blivit återförsäljare åt A hade hans tillgång på heroin ökat. Varannan eller var tredje dag leverade A ca 10 gram heroin till C, vars egen konsumtion nu steg brant. Han tog 2 kapslar 10-15 gånger om dagen under 1977.

En underförsäljare till C var en kvinna, D, som i sin tur sålde till E. Denne var en heroinmissbrukare som inte sålt själv annat en någon enstaka gång, då han misslyckats med att snatta i affärer och dylikt för att finansiera sitt missbruk.

C blev snart genom sitt grava missbruk ur stånd att sköta försäljningen. Han blev tvungen att lägga in sig för avgiftning. Han meddelade då A:s bror (som på grund av att A gripits av polisen trätt in i broderns ställe) att kvinnan D skulle upphöjas till första försäljare. C lade in sig för vård, men hade ändå en inkomst från heroinförsäljning, 150 kr per gram för att han skaffat en ny pålitlig försäljare.

I och med D:s upphöjelse steg även kunden E en grad i ledet. Hans konsumtion steg också avsevärt genom att heroinet blev lättare tillgängligt och genom att priset blev lägre. E hade vid ett flertal tillfällen försökt komma ifrån sitt missbruk genom att resa ifrån Stockholm, men nu blev han i stället stormissbrukare.

När samtliga dessa leverantörer och återförsäljare togs, kom det fram att A genom sina heroinleveranser under ett par år tjänat minst 800.000 kr. (Han dömdes till 8 års fängelse). A var själv ingen missbrukare. Sedermera dömdes han till ytterligare 2 års fängelse bl a för att han efter gripandet fortsatt affärerna genom sin bror.

C hade mottagit och till största delen försålt ca 1.445 gram heroin. Han fick 6 års fängelse.

Kvinnan D:s psykiska status var mycket dåligt. Hon togs in för undersökning och vård. E fick 2 års fängelse.

D, som var en grav heroinmissbrukare, dog under 1978.

En cannabisharta 1979

F, G och H, alla invandrare i Sverige och av olika nationaliteter, kom överens om att i Marocko köpa cannabisharts för att smuggla till Sverige för försäljning här. De satsade var och en 10.000 kr och kontaktade en bror till H. Brodern var bosatt i Marocko. De tre reste sedan till Marocko

under september 1978. Med brodern som vägvisare for man till en by i Atlasbergen och inköpte 7 kg cannabisharts. Därefter kontaktades en kvinna, I, och hennes fästman J i Paris som hjälp vid smugglingen hem till Sverige.

För 7 kg cannabisharts hade man betalt drygt 8.000 i svenska kr. I och J kom från Paris, och samtliga tog flyget tillbaka till Sverige. I och J transporterade narkotikan.

I och för försäljningen kontaktades två personer i Sverige, K i Malmö och L i Helsingborg. L köpte $\frac{1}{2}$ kg för 7.000 kr. K förmedlade kontakt med en köpare i Malmö, som fick 1 kg för 17.000 kr. För denna förmedling fick K 1.000 kr. En annan storköpare, M, i Helsingborg fick köpa $3\frac{1}{2}$ kg. Det kostade honom 45.000 kr. M köpte senare ytterligare 1 kg. På så sätt såldes snabbt ca 5 kg i Helsingborg och 1 kg i Malmö.

Det visade sig vid rättegången att även J i Paris hade varit med om att planera resan och hade satsat 10.000 kr av de totalt 40.000 kr som resa och omkostnader gått på.

En ny resa till Marocko företogs under november 1978. Denna gång beslutade J och I från Paris och F från Sverige att de skulle resa ensamma. Endast F:s fästmö skulle få följa med.

De reste till Marocko, kontaktade H:s bror (samma som vid förra resan), och fick denna gång 8 kg för ca 8.000 kr. Resan hem gick bra. Uppköparna M i Helsingborg och K i Malmö skötte den lokala försäljningen.

H hade på eget bevåg rest ner till sin bror i Marocko och köpt ca 1 kg. Även detta tog K och M hand om.

Den tredje resan till Marocko, i december 1978, företogs av F och J (från Paris). Man tog även med H redan från början. H, som också tog sin fästmö med var beredd att åta sig smugglingen. Denna gång satsade man 12.000 kr var. En grekisk invandrare, som hört om de lyckade resorna och som var i behov av pengar, ville följa med. Han lovade att med sin fästmö dela H:s ansvar för smugglingen. Denne nye medlem, N, samt H skulle få bra betalt för sina insatser och alla eventuella utlägg ersatta.

Denna gång kunde man utan att behöva anlita H:s bror köpa 14 kg cannabis. N och H smugglade med sina fästmöers hjälp in 7 kg var i Sverige. Partiet såldes med hjälp av K från Malmö och M från Helsingborg.

En fjärde och sista Marockoresa gjordes i april 1979. Denna gång planerades den av F och den nye smugglarkamraten N. De ville ej smuggla själva utan beslöt att ta hjälp av I och J från Paris. J kunde emellertid inte lämna Paris. Han hade inget användbart pass. Hans fästmö, I, lovade att smuggla ensam. Denna gång gick det emellertid inte att få tag i kakor av cannabisharts. Det fanns endast pulver. Men då man i Marocko lätt kunde hyra en press för att göra kakor av narkotikapulver, så lyckades man genomföra sina planer. Man tog sig på olika vägar till Köpenhamn och därefter till Malmö. På Centralen där träffades man och kom överens om kommande dag kontakta K i Malmö. Men redan följande morgon togs hela

sällskapet av polisen. I I:s resväskor fanns 5.276 kg cannabis, vilket också hade varit dyrare i inköp än de kakor man köpt förut i Marocko. För pulvret hade F och N fått betala närmare 1.800 kr per kg.

Polisen grep inte bara de hemvändande Marockoresenärerna utan också G och H och K från Malmö samt L och M från Helsingborg + några underförsäljare. Vid rättegången ansågs att för samtliga Marockofarare borde påföljden bli fängelse. F, som deltagit i alla fyra resorna samt J från Paris bedömdes ha varit huvudmän och drivande krafter.

När det gällde återförsäljningen i Sverige hade K varit en nyckelperson, och hans bostad hade tjänat som central för den insmugglade narkotikan. M, en svensk medborgare i Helsingborg hade också haft en nyckelposition. Han hade sedan 1974 sålt stora partier till underförsäljare. En av dessa uppgav vid rättegången att han mottagit minst 35 kg av M. (M dömdes under 1979 till 5 år 6 mån fängelse.)

De två exemplen har valts som utgångspunkt för att de är tämligen vanliga till typen – med bl a lösa grupperingar, stor utbytbarhet när det gäller gruppens medlemmar, förlitan på tidigare personliga kontakter när det gäller rekrytering. De är inte representativa för alla grupperingar, »ligor« osv, på narkotikaområdet. De två exemplen gäller t ex i huvudsak andra än svenskar. Vår genomgång av domar och akter ger oss underlag för ytterligare iakttagelser och bedömningar.

Gäng och ligor

Först bör understrykas att ligabegreppet, som det används, täcker mycket olika företeelser. Ibland är det mycket av en bokföringsfråga vilka som räknas till en liga – vilka som förhörts i samma utredning, vilka som stämts i samma mål, hur olika missbrukargrupper och miljöer formerats bl a kring tillförselsvägarna. Grupp, miljö eller liga – verkligheten varierar åtskilligt.

Ligor kan vara väl uppbyggda organisationer som t ex Pauksch eller i viss mån Plastic (sid 73 i vår rapport). Det kan gälla et haschande ungdomsgäng i en småstad. Den förra typen har som organisationsprincip profit på narkotika. I den andra typen är den sammanhållande kraften inte profiten utan den tidigare gruppkontakten – där missbruket naturligtvis kan komma att spela en allt större roll. Mellan dessa extrema typer finns det många varianter.

Ungdomsgäng är något normalt, och normalt har inte gäng en kriminell inriktning. De flesta ungdomsgäng har i stället bildats kring gathörn, lekplatser, i skolklasser osv och kring gemensamma intressen. De gäng – ligor – som ägnar sig åt kriminell verksamhet, har enligt t ex Cloward & Ohlin i »Delinquency and Opportunity, A theory of delinquent gangs« (1966) bildats av ungdomar i opposition mot det samhälle de lever i. Andra ungdomar som, i stället för att vända sig mot samhället och dess normer, finner

att skulden för det egna misslyckandet ligger hos dem själva, kan enligt Cloward & Ohlin visserligen få problem med att anpassa sig till samhället. Men de accepterar dess normer och söker inte stöd i oppositionella gäng.

En svensk forskare, Eva Johansson, har i ett arbete från 1974 om elever i ungdomsfängelse, »Background and Development of Youth-Prison Inmates«, sammanfattat olika bedömningar av bl a ungdomsgängens struktur:

»Centralförbundet för Socialt Arbete definierade 1941 en liga som en grupp där åtminstone tre medlemmar hade begått åtminstone tre brott tillsammans. Man rapporterade att medlemmarna i de ligor — gäng, som studerats vanligen var mycket unga. Man var också övertygad om att ett gäng måste ha en ledare, men många som ingående studerat gäng t ex Takman (1962) och Gasslander (1962) har till sin egen förvåning funnit att gängen varit lösa till strukturen och att det saknats verkliga ledare. Scott (1962) fann, när han studerade ungdomsbrottslingar som begått brott tillsammans och sedan han studerat London-gäng, att fast organiserade grupper var i minoritet.

Att gäng inte behöver vara kriminella eller ens ha kriminella medlemmar, påpekades av Trasher (1936). Han observerade att gäng ofta uppstår ur spontana lekgrupper, som sedan konsolideras i strider med andra gäng eller mot polis, att somliga gäng är strängt hierarkiskt uppbyggda, och att gängen som regel upplösas när medlemmarna uppnått vuxen ålder, och att om detta inte sker, blir gängen ofta kriminella. Mittelman (1963) fäste uppmärksamheten på vikten av att skilja mellan ungdomsgäng och gäng av vuxna kriminella. Unga människor tycker om att gemensamt opponera mot fastställda normer, men eftersom gängen ofta drar till sig osjälvständiga och impulsiva barn, finns det en risk att gäng utvecklas i en antisocial riktning. Enligt Sveri (1959) är gängtillhörighet normalt för ungdomar under 15 år, men knappast i högre åldrar, och gäng som består av vuxna har stor benägenhet att bli kriminella. Cohen (1956) såg gäng mer som ett klassfenomen än ett åldersfenomen. Yablonsky (1962) såg ett gäng som en »när-grupp«, där var medlem har en chans att få utlopp för sitt individuella missnöje och sin privata aggression, men samtidigt blir också det individuella behovet av känslkontakt tillfredställt. Gerrard (1964) påpekade att gängledare nästan alltid är skolade i slumdistrikten, regioner där osäkerheten och underlägenhetskänslorna alltid söker kompensation...« (Vår översättning).

När det gäller grupper eller gäng av narkotikamissbrukare, som både missbrukar och ägnar sig åt brottslig narkotikahandel, har Cloward & Ohlin anförts bl a följande i »A Theory of Delinquent Gangs«:

»narkomaner behöver kontakten med andra narkomaner, om det så bara är för att vara säker på en stadig tillgång på narkotika...

... Trots tendensen till att sub-gruppbildningar ska uppstå, är det också troligen sant, att de band som finns mellan missbrukare inte är så solida som de som t ex binder samman kriminella eller oppositionella grupper. Narkotikamissbruk är på många sätt en individuell anpassning. »Kicken« är huvudsakligen en privat erfarenhet. Det tvingande behovet av narkotika är också en kraft som verkar separerande. Den leder bl a till en intensiv tävlan

mellan missbrukarna för att skaffa fram pengar. Sådana typer av krafter begränsar de relativa band som kan finnas mellan narkomaner.«
(Vår översättning).

Vid vår genomgång har det visat sig, när det gäller svenska narkotikadömda, att de flesta själva är narkotikamissbrukare. Deras ofta lösa och tillfälliga gruppanknytning kan möjligen ses som en bekräftelse av ovanstående resonemang.

Det domsmaterial vi redovisat belyser inte de ungas gängbildning – diskussionen här tjänar som en bakgrund. Begreppet liga antyder tyngre kriminalitet och starkare sammanhållning.

Narkotikaligor

Hur ser en välorganiserad liga ut? Vi kan utgå från en modell som tidningen Expressen publicerade 14.1.1980. Det gäller »Plastic«-ligan (Fig. A). Man får ett åskådligt intryck av en hierarkisk uppbyggnad, avskärmning. Om man går till domsmaterialet blir bilden självfallet delvis annorlunda, eftersom man går från en modell (Expressen) till ett speciellt fall. Vår illustration (Fig. B), är naturligtvis också en förenkling. Men den bilden verkar illustrera något som också framgår av de olika tidigare fallbeskrivningarna: gruppbildningarna, ligorna, är inte (vanligen) strikt specialiserade. Ligamedlemmarnas uppgifter har till största delen varit varierande, dvs de har haft många olika uppgifter inom hanteringen t ex som smugglare, överlämnare, mottagare, utblandare, paketerare, gatuförsäljare m m.

Låt oss ta vår modell (B) som exempel.

A1 och A2 kan båda kallas ligaledare. Båda är de inom gruppen som har de bästa kontakterna med utländska leverantörer. De kanske känner varandra. A1 har ett arbete eller annan camouflageverksamhet, som gör att han ej vill eller har tid att sysla så mycket med hanteringen. Han har tidvis ett ombud som sköter kontakterna nedåt. A2 sköter sådant själv. Både A1 och A2 hämtar ibland själva hit narkotikan från utlandet. Det tjänar de mest på. A1 anlitar ibland kurir.

C, D och E köper direkt av A1 eller A2 eller ombudet för A1. C kan bestå av flera personer, som gemensamt satsar till inköpet och sedan delar vinsten. D köper ibland från A1 och ibland från A2. C t ex gör ibland egna resor till utlandet för att få varan billigare. Ibland tar också C kontakt direkt med A1 och slipper gå omvägen över ombudet B.

Så blir en »liga« gripen av polisen. I det här fallet kan det vara så, att C + F + några av X-Y-Z grips. Effekten blir inte så stor på utbudet av narkotika, efter som både A1 och A2 och ombudet och D, E, G och H fortfarande är i verksamhet. Detsamma händer om polisen griper A2, E och H samt några av X-Y-Z. Eftersom de inblandade har så många mer eller mindre organiserade kontakter, kan trafiken lätt omdirigeras.

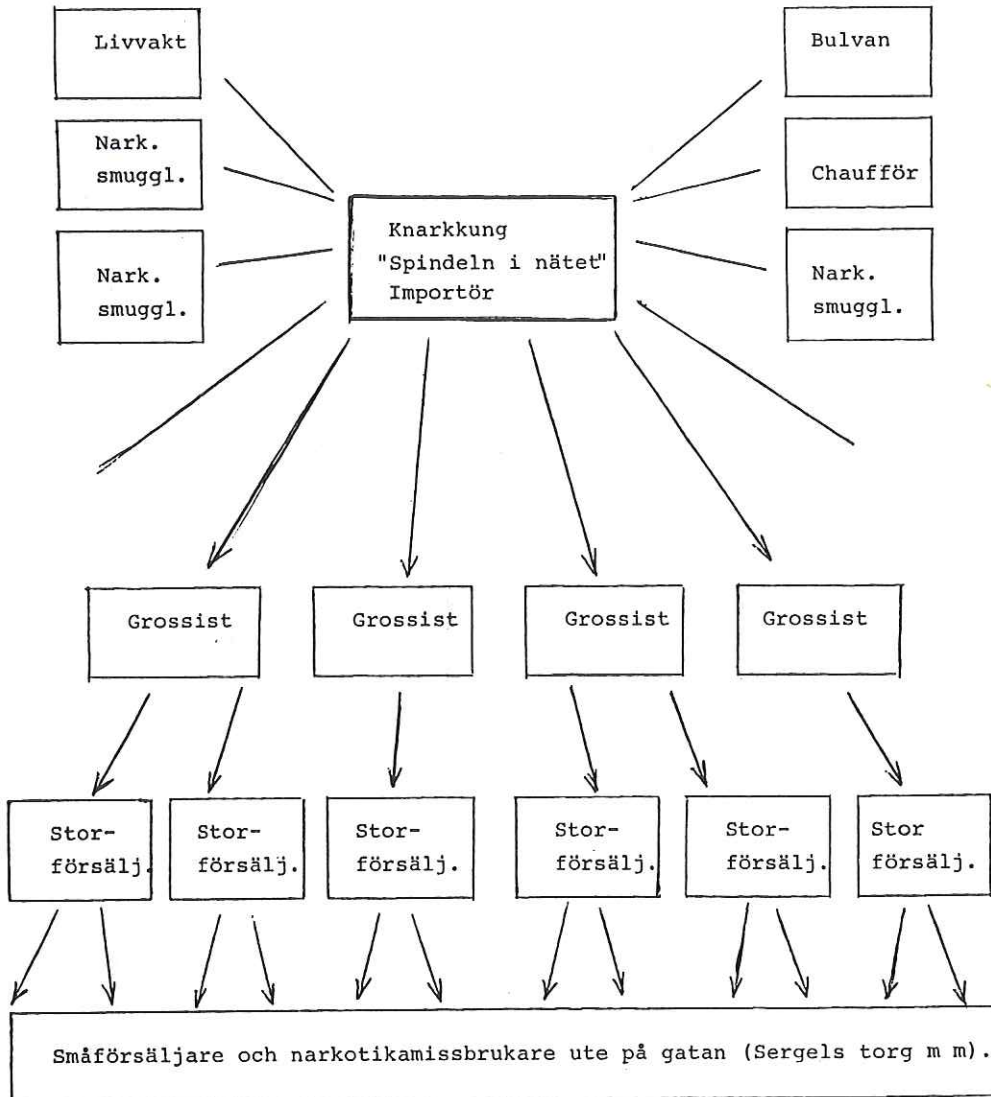

Fig A

En narkotikaliga (»Plastic«-ligan) enligt tidningen Expressen den 14 januari 1980.

En annan iakttagelse i domsmaterialet är, att personer på nivån C, D och E alltmer tenderar att själva ordna smuggelresor för att få narkotikan billigare.

Domsmaterialet har inte uppvisat någon, som enbart satsar kapital och sedan låter andra sköta affärerna för att slutligen leverera vinsten till honom. Narkotikahandlingen innehåller så många moment som måste övervakas, om affärerna ska bli lönande. Den från utlandet levererade narkotikan måste kontrollvägas. Ett svinn skulle vara svårförklarad för en underordnad. Narkotikan ska blandas och vägas på nytt (detta är vanligt då det gäller centralstimulantia och opiater). Det är sällsynt att någon överlåter beräkningen av kvantiteten narkotika till en medarbetare. Hela handlingen handlar om så mycket pengar att den som satsar vill ha kontroll på hur mycket som går att tjäna. (Undantag kan förekomma för dem som själva är så handikappade av missbruk att de är tvungna att lita på medhjälpare).

Ett annat moment som är viktigt, är inkasseringen av pengar. Det händer visserligen att det i domen talas om att personer haft inkassörer, men sådant har vanligen bara förekommit under kortare perioder. Dessutom säljs vanligen importörens narkotika i större partier till ett fastställt pris, och har inte t ex C så mycket pengar som begärs, så får C en mindre kvantitet. Från C och nedåt säljs vanligtvis narkotikan på redovisning. Prisen stiger hela tiden i och med att varje led lägger på egen vinst.

I ovanstående resonemang har vår hypotes varit, att det inte betyder så mycket för handlingen om en del av de på modell B angivna försäljarna gripes av polisen. Kontaktytorna är fortfarande så pass stora – inte bara mellan de två grupperna på illustrationen utan också med andra grupper utenför illustrationen. För dem som gripes av polisen och sedermera döms till frihetsstraff med placering på anstalt kan situationen bli den, att de på anstalten träffar personer, som kan ha varit inblandade i liknande ligastrukturer på annat håll. På anstalten knyts då kontakter, som kanske kan leda till en ny ligauppbyggnad liknande den på vår illustration.

För att ytterligare åskådliggöra narkotikaligornas ostrukturerade sätt att arbeta kan nämnas, att A1 själv bedrivit direktförsäljning till missbrukare – på gatunivå.

Att narkotikaligor ofta är lösa och ostrukturerade gruppbyggnader betyder inte att verksamheten behöver vara ogenomtänkt eller mindre skadlig. Men deras verksamhet kan vara lättare att kartlägga och att komma åt.

Stämmer nu denna bild av narkotikaligor med t ex polisens uppfattning? Det är naturligt att t ex rikspolisstyrelsen genom åren betonat att narkotikabrottsligheten varit välorganiserad. Polisens uppgift är inte att underskatta motståndaren. Men i den rapport som under juni 1980 lagts fram av en arbetsgrupp inom rikspolisstyrelsen (SPANARK), skärps denna bedömning. Man beskriver i rapporten hur olika utländska grupper bedriver en – som man anser – organiserad handel med narkotika, främst heroin. Avsnittet i

deras rapport har överskrifter som, »Kineser och heroin«, »Greker och amfetamin/heroin«, »Thailändare och heroin«, »Ungrare och amfetamin«, »Turkar och heroin« osv.

Rikspolisstyrelsens grupp ger också en sammanfattande bedömning av narkotikabrottslighetens organisation i följande ordalag:

»Narkotikabrottsligheten i Sverige har i hög grad ändrat karaktär och blivit alltmer organiserad efter utländskt mönster under senare år. Nya preparat har introducerats på marknaden och tagit ett fast grepp om missbrukarna. Särskilt gäller det heroin. De svenska narkotikabrottslingarna, som tidigare dominerade den inhemska illegala narkotikahandeln, har från senare delen av 1970-talet fått ge vika för utländska medborgargrupper. Dessa kriminella element fungerade tidigare som säljare och distributörer av narkotika fram till den svenska gränsen, men har nu även etablerat sig som narkotikalangare i landet.

Denna trend av alltmer internationalisering av den illegala narkotikahandeln är inte exceptionell för Sverige. Motsvarande utveckling finns i ett flertal av de europeiska stater, som har narkotikaproblem. I dessa stater har utländska kriminella grupper nära nog helt konkurrerat ut de inhemska narkotikabrottslingarna. I samband med förändringen av de kriminella elementen har också nya, inte sällan för missbrukarleden farligare, narkotika-preparat förts in och etablerats på marknaden...«

På olika punkter stämmer de bedömningar som vi gör utifrån det material vi redovisar väl överens med vad som sägs i SPANARK-rapporten (inte överraskande, eftersom det i stort är samma typ av material). Det är t ex uppenbart att utlänningar/invandrare numer har ett starkt grepp om den import som sker i större skala. Det gäller grupper som uppehållit sig tillräckligt länge i Sverige för att ha åtminstone viss kunskap om förhållandena här. Däremot kan man ifrågasätta om de utländska ligorna verkligen har en så mycket bättre organisation än de svenska. Det som gör dem svåra att möta är sådana faktorer som att de mer än de svenska består av personer som själva inte missbrukar narkotika, att sammanhållningen och avskärmningen ofta är stark därför att gruppen bygger på sammanhållningen inom en rationell grupp med dess språk och försvar mot den nya svenska miljön. De utländska grupperna har en annan utgångspunkt än de svenska genom att de ibland har sina rötter i kulturer där det sedan länge förekommer odling och bruk av narkotika – t ex turkar, libaneser, iranier, thailändare osv.

För den grupp som arbetar i skärningspunkten mellan tillgång och efterfrågan är det viktigt att ha kunskap om leverantör, konsument och de egna gruppmedlemmarna. Kunskap om leverantörer är inte avgörande svårt att förvärva genom besök på platsen. De utländska grupperna har ändå en fördel här. Etablerade kontakter skyddar mot dålig vara och risk för dubbel-spel (det förekommer att leverantörer gör sig en ytterligare förtjänst genom att ange köpare till polis och tull).

Att sälja missbruksmedlen i den svenska miljön utan egen förankring i missbruksmiljön har dock särskilda risker – det finns olika exempel i domarna på utomstående amatörers tafatta och lätt avslöjade försök att placera stora narkotikapartier här. För gruppens trygghet och sammanhållning är det viktigt att veta något om varandra. Att ha en gemensam bakgrund, tex i form av gemensamma anstaltsvistelser, tillhörighet till samma gäng, delaktighet i samma etniska minoritetsgrupp är en vanlig förutsättning för att en liga eller försäljningsorganisation skall bildas och bestå. De flesta försäljningsgrupper här i landet består emellertid fortfarande av svenskar. Särskilt ifråga om centralstimulantia har det typiska mönstret varit att grupperna bestått av svenskar som känt varandra ibland redan sedan tiden för ungdomsvårdsskolan, via ungdomsfängelse, fängelse och internering.

När det gäller cannabis har marknaden varit mycket mer fragmentarisk, med en mångfald importvägar och en stor variation på typer av förmedlare.

Sammanfattningsvis får vi den uppfattningen att den organiserade narkotikabrottsligheten till största delen har en tämligen löslig struktur. De svenska grupperna är fortfarande de flesta – naturligt nog, eftersom missbruket i så stor utsträckning är något inhemskt. För dessa svenska grupper, där medlemmarna själva så ofta är missbrukare, är ett viktigt sammanhållande element medlemmarnas behov av att komma åt narkotika på enklaste sätt och till lägsta möjliga pris. Men särskilt de hårt kriminaliserade har också en livsform och en de bristande alternativens sammanhållning.

Dessa grupper har ofta gått tillsammans och satsat pengar tillsammans för att skaffa narkotika så att det räcker för eget bruk och för att saluföra, så att man på så sätt får kontanter till vidare inköp av narkotika och på samma gång får tillräckligt med pengar till nödvändiga utgifter för uppehållet. Mycket sällan gör dessa gruppmedlemmar någon samlad förmögenhet på sin verksamhet. Det är också vanligt att gruppen saknar en bestämd ledare. Det har förekommit som tex i fallet »Plastic« att en person fungerat som organisatör under några år. Men den grupp någon organiserar är ofta inte stabil. Narkotikaintresset gör att gruppmedlemmarna lika väl vänder sig åt annat håll för att tillgodose sina behov.

De grupper som är »utländska« (men vanligen organiserade inom landet) har tillsynes varit stabilare eftersom medlemmarna bl a, som nämnts, i mindre utsträckning varit missbrukare.

Det är inte vår bedömning att maffia, triader osv vunnit isteg på den svenska narkotikamarknaden. Men sådana grupper existerar i andra nationella miljöer, och det svenska missbruket försörjs delvis från länder där sådana grupper verkar inom leverantörs- och distributionsleden. Det kan väl tänkas att sådana grupper och organisationer flyttar fram sina positioner genom att man aktivt medverkar främst vid insmuggling till Sverige.

Men den viktigaste faktorn i en försäljningskedja är rimligen kunskaper och kontroll ifråga om missbrukarmiljöerna. Dessa funktioner – missbrukets försörjning och själva missbruket – glider ju också in i varandra. Därför är det naturligt att anta, att inom Sverige kommer maffia, triader osv att ha ett indirekt inflytande i leverantörledet. Utvecklingen beror på flera faktorer. Hur kommer missbruket att utvecklas och därmed efterfrågan? Detta beror på tillgång på narkotika, samhällsutveckling, motåtgärder – men det är förmodligen realistiskt att räkna med att det tyngre missbruket varken kommer att snabbt öka eller minska, att det därmed finns en fortsatt jordmån för narkotikahandling, att en fortsatt grupp- och ligaverksamhet därmed är en konsekvens. Det är utifrån de faktorer vi nämnt rimligt att anta att de utländska grupperna kommer att få fortsatt eller ökande betydelse. Vi har i ett särskilt avsnitt diskuterat motåtgärder på denna punkt. Men grupperna/ligorna kommer med all sannolikhet inte heller i en framtid att vara oåtkomliga och osårbara, inte ens om de får en stramare organisation. De måste ändå exponera sig för upptäckt under upphandling och införsel, men framför allt under det skede då narkotikan förs över till återförsäljning och distribution.

En fortsatt och förstärkt press från polis och tull är en nödvändig motåtgärd. Men beskrivningen av gruppmedlemmarna visar också att samhällsåtgärder av annat slag – vårdåtgärder, invandrapolitiska åtgärder m m – bör ha ett ökat utrymme också när det gäller dessa som gjort sig skyldiga till grövre narkotikabrott. Det finns åtskilliga, där sådana möjligheter till vård, arbete m m inte kan väntas ha effekt. Det anmärkningsvärda är emellertid, att så många av de, som ofta beskrivits som kallt beräknande och helt hänsynslösa förbrytare inte är bortom påverkan. Den verksamhet de varit med om att bedriva är ytterligt destruktiv. Det är en av missbrukets och narkotikahandlingens förstörande sidor, att människor dras in i sådana situationer.

Just därför bör det vara viktigt att också på detta område samordna de socialpolitiska insatserna med de kriminalpolitiska.

Det sjuka samhället och det friska

På många håll finns föreställningar om att narkotikamarknaden är genomorganiserad och att den omfattar en så stor del av samhällsekonomin att den utgör en ökande fara för det »hederliga« samhället. Det förekommer påståenden om att utåt respektabla personer står bakom stora narkotikaaffärer och tjänar stora pengar på det. Det finns föreställningar om att narkotikamiljön lyckats korrumpera eller ta över delar av näringslivet. Det förekommer påståenden om att delar av rättsväsendet är korrumpert, att polisen, åklagare, advokater, domare, kriminalvårdare har köpts eller på annat sätt tvingats till samarbete med narkotikamiljöerna. Det finns slut-

ligen påstående om att politiker – politiska tjänstemän och folkvalda – skulle vara involverade i organiserade narkotikaaffärer och annan sådan organiserad kriminalitet.

Sådana föreställningar kan beläggas från publicerat material. Men i ännu större utsträckning gäller det en ryktesflora, som t ex landets tidningsredaktioner har erfarenhet av. Olika namngivna personer utpekas, grupper görs mer eller mindre kollektivt skyldiga osv.

Dessa påståenden bör prövas. Är de till någon del sanna, står vi inför ytterst allvarliga problem. Är de osanna har vi också att göra med ett allvarligt problem – ryktesspridning, angrepp mot individer och grupper, en förgiftning av den allmänna debatten.

Den första frågan är om den svenska narkotikamarknaden är av den storleken att den kan utgöra ett sådant hot som den faktiskt delvis utgör i somliga länder (det är t ex väldokumenterat att organiserad brottslighet, innefattande narkotika, i USA har ett starkt inflytande över somliga delar av näringsliv, vissa politiska miljöer etc).

Leif Lenke och Hans Enroth har i en annan rapport inom detta undersökningsprogram analyserat vilka uppgifter som förekommer om narkotikamarknadens omsättning och omfattning. De har visat att det inte finns utrymme för de kostnader och vinster som ofta har angivits:

»Mot denna bakgrund måste vår allmänna slutsats bli, att den ekonomiska utdelningen ifrån Stockholms narkotikamarknad är alltför liten för att ge anledning till föreställningar om en mycket avancerad och välorganiserad ekonomisk kriminalitet inom denna sektor. Det är således helt uppenbart, att de uppskattningar i mångmiljardklassen som förs i massmedia och som skulle ge anledning till allvarlig oro, är helt grundlösa. Som vi ser det, kräver inte en ekonomisk verksamhet av den storleksordning, som vi kommit fram till, större ekonomiska resurser än vad som kan beräknas finnas till hands på den ekonomiska nivå, som redan hittills har kunnat kopplas till kriminell verksamhet. Detta gäller då t ex »begagnad-bil«-handel, antikvitetsverksamhet, lägenhetskoj, porrklubbsverksamhet etc.

Denna bild är inte heller oförenlig med, vad som ovan sades om narkotikamarknadens sätt att fungera och utvecklas. Att narkotikamarknaden (CS-delen) med jämna mellanrum lider sammanbrott, och att det kan gå mycket långa tider utan utbud av t ex centralstimulantia, skulle då kunna tolkas som ett tecken på brist på omfattande organisation och stora ekonomiska intressen.

Ett frågetecken gäller här emellertid den unga heroinmarknaden, som fungerat allt för kort tid för att man skall våga dra långtgående slutsatser om dess framtida utveckling. Den jämna tillgången och prissättningen, frånvaron av gripanden etc ger emellertid enligt vår uppfattning snarare anledning att antaga att Sverige och Stockholmsmarknaden endast utgör en »marknad under bearbetning« ifrån en välorganiserad organisation utanför landet. Detta skulle då återigen innebära, att någon större organisering inte skulle behöva krävas inom landet.«

Den rapport från undersökningen om narkotikamissbrukets omfattning (UNO), som publicerats 1980 tyder inte på att narkotikamissbruket (och därmed marknaden) egentligen vuxit i Stockholmsregionen sedan mitten på 1960-talet. Men den har förändrats, från centralstimulantia till opiater med bl a heroin.

Även om narkotikamarknaden är mindre än som antagits, och även om den inte håller på att snabbt öka, så gäller brottsligheten betydande belopp. Sammanfattningsvis kan dock sägas om narkotikahandlingen och de ekonomiska resurser som den kanaliserar, att de inte förslår att »invadera« näringslivet. Det finns visserligen exempel på att t ex restauranger köpts för narkotikapengar -- men det är inte ett branschproblem. De föreställningar som funnits om narkotikavinster, och om narkotikahandlingen som central ifråga om ekonomisk kriminalitet, är överdrivna. Näringslivets problem med lojalitet mot regelsystemet, den parallella ekonomin osv är en vidare frågeställning.

Sammanfattning om åtgärder

De förslag till motåtgärder som ges i rapporten utgör en komplettering till och aktualisering av tidigare förslag. Beträffande den repressiva kontrollen föreslår vi bl a en utvärdering av narkotikakommissionens verksamhet i Stockholm. Vi frågar oss om samma modell skall gälla där som i resten av landet, med lokalt ansvar för de lokala problemen.

Vi aktualiserar bl a riktad information till och samarbete med invandrargrupper och med deras organisationer.

Vi föreslår ökade möjligheter till arbete för invandrare också innan deras uppehållstillstånd prövats.

Vi vill fästa uppmärksamheten på kommunens ansvar att ta ytterligare initiativ när det gäller t ex vårdsektorn och vissa outnyttjade möjligheter där.

Vi understryker arbetsmarknadens ansvar för ungdomens arbetsmöjligheter och missbrukares arbetsanpassning.

Vi erinrar om gamla reformförslag -- för att betona t ex skolans ansvar bl a för att uppmuntra och främja elevernas fritidsintressen och för en ökad trygghet för eleverna i skolsituationen.

Vill man för övrigt inom kommunen ha en reell chans att kunna påverka livet där, krävs det att styrmedlen -- bebyggelseplanering, lokaltilldelning, arbetsmarknadspolitik, fritidspolitik osv -- förstärks.

På vilka villkor kan detta ske, och med vilka demokratiska kontroller?

Ingemar Rexed och Marie Sesser.

Adress:

Ingemar Rexed & Marie Sesser
Malm Morgsgatan 3, 2 tr
S-103 33 Stockholm